

4. Bevilacqua, S., Masárová, J., Perotti, F.A. et al. (2025). Enhancing top managers' leadership with artificial intelligence: insights from a systematic literature review. *Review of Managerial Science*. Vol. 19. P. 2899–2935. <https://doi.org/10.1007/s11846-025-00836-7>

5. Scott, K. (2025). AI Leadership Competencies. In: Dhiman, S. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Leadership and Organizational Change*. Palgrave Macmillan, Cham. P. 1-8. https://doi.org/10.1007/978-3-031-51650-4_48-1

6. Corbett, F. (2025). Leadership in the Age of Artificial Intelligence (AI). In: Dhiman, S. (eds) *The Palgrave Encyclopedia of Leadership and Organizational Change*. Palgrave Macmillan, Cham. P. 1-24. https://doi.org/10.1007/978-3-031-51650-4_24-1

7. Myszak, J. M., & Filina-Dawidowicz, L. (2025). Leaders' Competencies and Skills in the Era of Artificial Intelligence: A Scoping Review. *Applied Sciences*. Vol. 15. Iss. 18. 10271. <https://doi.org/10.3390/app151810271>

8. Md. Alamgir Mollah, *at all*. Synergetic role of digital leadership and artificial intelligence (AI) in HRM for sustainable performance: A dual-method approach using SEM and NCA. *Telematics and Informatics Reports*. Vol. 21. 100303. <https://doi.org/10.1016/j.teler.2026.100303>

Андрієнко Олена Валеріївна

кандидат психологічних наук, адвокат,

провідний науковий співробітник наукової лабораторії проблем штучного інтелекту і права наукового центру цифрової трансформації і права Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»,

членкиня Експертно-консультаційного комітету з питань розвитку сфери ІІІ в

Україні при Міністерстві цифрової трансформації України,

заступник директора з правових питань ДП «ССМ» (Publicis Groupe Ukraine), ORCID ID 0000-0002-9452-8126

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОЛЕКТИВНОГО ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПРИРОДИ ЛЮДИНИ

Фінальна версія знаменитої формули Декарта «*Cogito, ergo sum*» уперше була опублікована у 1644 році. З тих пір колективна свідомість західного світу вважала мислення конституюючою ознакою людини. Це упередження як подарувало людству шалений науково-технічний прогрес, так і спричинило безліч трагедій.

Відповідно до конструктивно-векторної теорії розвитку особистості Роберта Кігана [1], розвиток носія психіки відбувається через еволюції системи сенсотворення, в ході якого окремі складові психологічного досвіду перетворюються з невід'ємної частини власної самості на предмет довільної контролю. Іншими словами, частина суб'єкта («те, чим я є») стає об'єктом («те, що я маю»). Кожна така трансформація вказує на перехід на нову стадію розвитку свідомості: від 1) **імпульсивної свідомості** (Impulsive Mind), коли ми ідентифікуємо себе виключно зі своїми імпульсами, емоціями та бажаннями тут і зараз (раннє дитинство), – до 2) **інструментальної свідомості** (Imperial / Instrumental Mind), коли імпульси беруться під контроль, а фокус самоідентифікації зміщується на власні потреби та інтереси, а також використання інших людей як засобів їх досягнення (підлітки та частина дорослих); далі – до 3) **соціалізованої свідомості** (Socialized Mind), яка навчається керувати власними потребами, проте починає ідентифікувати себе з очікуваннями інших, які транслиуються через соціальне оточення, зокрема, культуру, релігію, корпоративні стандарти тощо (йдеться про переважну більшість дорослих); далі – до 4) **самодетермінованої свідомості** (Self-Authoring Mind), коли соціальні очікування перетворюються на об'єкт критичного аналізу та відповідального вибору, а людина формує власне стійке диспозиційне ядро з цінностей та смислів (близько 20% дорослих); й далі – до 5) **самооновлюваної свідомості** (Self-Transforming Mind), коли приходить розуміння відносності будь-якої (навіть власної) системи цінностей, людина здатна об'єднувати протилежності та включатися в усвідомлений потік постійного навчання й трансформації у взаємодії з іншими (близько 1% дорослих).

Історія людства підтверджує, що ті чи інші прояви психічного життя (увага, емоції, мислення, воля, цінності, сенси/ смисли, поведінка тощо) на рівні колективних носіїв психіки також функціонують і як ідентифікуючі ознаки суб'єкта, і як об'єкти свідомого впливу та формування. При цьому домінуюча ідентифікуюча ознака залежить від культури, релігії, соціально-економічного устрою тощо (наприклад, раціональне мислення для західної людини, віра для ревного християнина тощо).

Водночас, колективна свідомість передчуває, коли їй стає тісно у попередній ідентифікації й починає об'єктивізувати відповідну рису, переходячи до маніпуляції нею різного ступеню усвідомлення. Тож не випадково, що задовго до появи генеративного ШІ заговорили про розмаїття інтелектів: від множинного інтелекту у теорії Г. Гарднера [2] (вербально-лінгвістичного, логіко-математичного, музичного, візуально-просторового, тілесно-кінестетичного,

міжособистісного, внутрішньоособистісного, натуралістичного, екзистенційного (духовного)) – до особливо популярного у попередні 30 років емоційного інтелекту та поточного додавання слова «інтелект» до будь-якої сфери життя чи діяльності людини (як-то естетичний, фінансовий, контрактний, комплаєнс інтелект тощо).

При цьому постають ще й термінологічні питання. Слово «інтелект» у словосполученні «ІІІ» є штучним. Водночас, англomовна традиція, працюючи з людиною, також часто фокусується навколо обмежених за змістом понять *intelligence* та *mind* на відміну від нашої наукової традиції, яка переважно оперує ширшими поняттями психіки та свідомості.

Стрімке поширення генеративного ІІІ нагадує сьогодні нам як людству, що вербально-лінгвістичний, логіко-математичний, візуально-просторовий, музичний інтелекти є об'єктами, а не визначальними для людини рисами. Це підштовхує у психологічному плані до того, що у філософії йоги називається **анаріграха** (санскр. अपरिग्रह), – одного з фундаментальних принципів, який означає ненакопичення, щедрість та свободу від прив'язаності, у тому числі щодо власних ідентифікацій.

Окрім ІІІ, відносності ідентичностей, побудованих на будь-яких видах інтелекту, вчить нас також досвід різних професій, релігій, соціальних статусів, далеких мандрів тощо. Але – на противагу їм як відносно нечастим у генеральній сукупності людей явищам – саме масовий доступ до генеративного ІІІ стає тим спільним досвідом, який сигналізує про вичерпання можливостей для самоідентифікації людини з багатьма видами інтелекту та про необхідність пошуку нових смислів для побудови нової ідентичності. У цьому контексті навіть повинь генерованих ІІІ діпфейків може стати корисною, відіграючи свою роль у формуванні критичного мислення та неприв'язаності до конкретних форм втілення інформації. І саме через це, максимальна інклюзія є настільки цінною – вона змушує шукати: якщо не інтелект, то що є провідною ідентифікуючою ознакою для людини як виду.

Подібні переходи у критеріях ідентифікації неможливі без сенсотворення, де сенс – це те, задля чого ми можемо пережити все інше. Тож виникає потреба у сенсотеках, функцію яких з давніх часів виконували релігія, мистецтво, культури, право та інші форми колективної свідомості. У цьому плані цілком закономірною стає поява енцикліки **«Magnifica Humanitas» («Величне людство»)**, яку Папа Лев XIV оприлюднив у травні 2026 року [3] і щодо якої точаться дискусії, який відсоток її був згенерований ІІІ [4]. Проте тут немає суперечності: через

колосальний обсяг накопичуваних знань **ШІ також може виконувати функцію сенсотеки.**

Водночас, віднайдення сенсу неможливе без акту людського вибору – вчинку у термінології Р. А. Роменця [5]. Йдеться про творення сенсу через вибір унікальної, індивідуально значимої інтерпретації серед майже нескінченної множини можливих варіантів, а також прийняття всіх переваг та ризиків, пов'язаних з таким вибором, тобто через відсікання зайвого та прийняття відповідальності.

Таким чином, ШІ лікує від упередження, що людина – це передусім інтелект, додаючи нові виміри до свободи нашої інтерпретації, підштовхуючи до вищих форм творчості – творення нових форм власної свідомості та підкреслюючи фундаментальну монополію людини на відповідальність за власну суть – як індивідуальну, так і колективну.

Список використаних джерел:

1. Kegan R. The Evolving Self: Problem and Process in Human Development. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1982. – 336 p.
2. Gardner H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York : Basic Books, 2006. – 464 p.
3. Leo XIV, Pope. Magnifica Humanitas: On Safeguarding the Human Person in the Time of Artificial Intelligence [Електронний ресурс]. – Ватикан, 15 травня 2026. – Режим доступу:
<https://www.vatican.va/content/leo-xiv/en/encyclicals/documents/20260515-magnifica-humanitas.html>
4. Костюк Д. Енцикліка Папи Лева XIV про штучний інтелект – частину тексту написав ШІ [Електронний ресурс] // NV. – 2026. – Режим доступу:
<https://techno.nv.ua/ukr/popscience/enciklika-papi-leva-xiv-pro-shtuchniy-intelekt-chastinu-tekstu-napisav-shi-50611232.html>
5. Роменець В. А. Психологія вчинку: шляхами творчості / за ред. А. В. Фурмана. – К. : Либідь, 2012. – 296 с.